

LUND UNIVERSITY

Lektorn och världskriget : 100 år sedan Heinz Hungerland lämnade Lund

Tersmeden, Fredrik

Published in:

Professorsinstallation : Lunds universitet, aulan, 17 oktober 2014 kl 17.00

2014

[Link to publication](#)

Citation for published version (APA):

Tersmeden, F. (2014). Lektorn och världskriget : 100 år sedan Heinz Hungerland lämnade Lund. I C. Lange, & C. Brenner (Red.), *Professorsinstallation : Lunds universitet, aulan, 17 oktober 2014 kl 17.00* (s. 22-29). Lunds universitet, Sektionen kommunikation. http://www.lu.se/sites/www.lu.se/files/prof-inst_17okt_2014.pdf

Total number of authors:

1

General rights

Unless other specific re-use rights are stated the following general rights apply:

Copyright and moral rights for the publications made accessible in the public portal are retained by the authors and/or other copyright owners and it is a condition of accessing publications that users recognise and abide by the legal requirements associated with these rights.

- Users may download and print one copy of any publication from the public portal for the purpose of private study or research.
- You may not further distribute the material or use it for any profit-making activity or commercial gain
- You may freely distribute the URL identifying the publication in the public portal

Read more about Creative commons licenses: <https://creativecommons.org/licenses/>

Take down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact us providing details, and we will remove access to the work immediately and investigate your claim.

LUND UNIVERSITY

PO Box 117
221 00 Lund
+46 46-222 00 00

Professorsinstallation

LUNDS UNIVERSITET | AULAN | 17 OKTOBER 2014 KL 17.00

Denna broschyr finns på inställandis institutioner och kan också beställas från sektionen Kommunikation, tel 046-222 70 10,
E-post info@kommunikation.lu.se. Broschyren finns även på www.lu.se/om-universitetet/akademiska-hogtider/professorsinstallationer
Produktion Sektionen Kommunikation, Lunds universitet
Foto Kennet Ruona (sidan 14 privat bild)
Tryck Media-Tryck, Lunds universitet, oktober 2014, 600 ex.
Papper Scandia 2000 Smooth white, 200/130 g

Lektorn och världskriget

100 ÅR SEDAN HEINZ HUNGERLAND LÄMNADE LUND

När Lunds universitets dåvarande rektor, nordisten Axel Kock, i augusti 1915 avlämnade sin verksamhetsberättelse för det gångna läsåret var en av de allra första händelser han nämnde något som han betecknade som "en tilldragelse av glädjande art", nämligen att

[...] Lunds studenter den 18 december hade tillfälle att uppvakta den skandinaviska Nordens tre monarker. På initiativ av vår konung Gustaf V hade konung Kristian av Danmark och konung Haakon av Norge sammanträffat med honom för överläggning om sina länders gemensamma intressen under dessa svåra tider. Till mötesplats hade man valt Malmö, den skånska gränsstaden vid Sundet, i vilken nordiska monarker även tidigare upprepade gånger sammanträffat. Vid middagstiden nyssnämnda dag avreste Lunds studentkår till vår grannstad, och på residenset i Malmö mottogo Nordens konungar den hyllning, som den ungdomliga skaran med sång under sina fanor och standar bragte dem.¹

Ordvalet "glädjande" kan för eftervärlden framstå som något märkligt då man beaktar att de "svåra tider" som föranlett det kungliga mötet var den ödesdigra konflikt vi i dag känner som första världskriget.

Rektor Kock redogjorde dock även för mer konkreta och kanske mindre glädjande följder av kriget. Bland annat hade universitetet periodvis fått upplåta sin egen gymnastiklokal i Palæstra till eleverna vid Katedralskolan eftersom dessas gymnastiksal i sin tur nyttjats som militärförläggning.² Vidare hade åtskilliga planerade utrikes studie- och forskningsresor fått ställas in.³ Sist men inte minst hade såväl åtskilliga studenter som vissa lärare inkallats till militärtjänst.⁴ Det sistnämnda gällde på ett alldeles extra påtagligt

sätt för två yngre lärare som inte var svenska medborgare:

På grund av det pågående kriget hava lektorn i tyska W. Karf och lektorn i franska V. E. J. Pinot, vilka båda inkallats i militärtjänst, icke kunnat uppehålla sina lektorat.⁵

Lektor Walter Karf var nu inte den ende tyske medborgare som befann sig i Lund då kriget bröt ut. Det gjorde även hans förträdare i ämbetet och föremålet för denna artikel: Heinz Hungerland.

För den som tagit del av memoarer, anekdoter och litterära skildringar från det tidiga 1900-talets akademiska Lund är det svårt att ha undgått Hungerland (även om han emellanåt uppträder under lätt genomskådad pseudonym). Han var en person som man lade märket till och som det talades om. "Otaliga äro de berättelser som gå om den store doktorn, i regel sannare ju mera otroliga de äro, ty mannen var otrolig" har Frank Heller skrivit.⁶ På ett ytligt plan kan han synas ha haft sina likheter med en annan dåtida känd lundensare: Sam Ask. Båda stora profiler (även rent fysiskt), båda var föremål för skratt och historier och båda förtjusta i ett gott bord som gärna någon annan fick betala. Men skillnaden var att Ask var den man skrattade *med* och gärna bjöd i utbyte mot att bli underhållen medan Hungerland var den man skratade *åt* och betraktade som en snyltare. Hungerland var, skriver en dåtida lundastudent, "med sitt påträngande och domderande sätt icke välkommen när och var som helst".⁷

Författaren Harald Wägner har i novellen *Decembervällen*, en skildring från Akademiska Föreningens Café Tua, givit en färgstark bild av Hungerland (här kallad Fressenberg):

Vad nu, vad är på färde? Aha, dörren öppnas, och med buller och brak intågar doktor Fressenberg från Teutoburgerwald, däst och majestätisk som ett slagskepp. Han är en martyr, den gode doktorn. Av idel ädelmod uppoffrar han sig år efter år för Sverige och svenskarna till den grad, att han – mot hederlig vedergällning förstås – ger dem undervisning i sitt modersmål. Och – o under av ädelmod! – han ger dem också alldeles gratis en vink om den sanna teuturgiska kulturens välsignelse. I denna ingår som huvudmoment dyrkan av teutoburgernas kejsare och hans upphöjda fursteegenskaper, däri inklusive hans Schnurrbart. Den arme doktorn har, om man får tro honom själv, varit utsatt för en permanent svältkur i Sverige, vilken resulterat däri, att doktorn blivit trettio kilo fetare och åtskilliga svenskar blivit litet fattigare. Men han döljer många gåtor, doktorn. Vem kunde ana, när man ser honom förtära utom smörgåsbord tre biffar, en kyckling, en kotlett och en pudding, att han är en subtil lyriker med en gigantisk produktion bakom sig? Men ovan på denna måltid höjer sig hans ande ofelbart till en högre flykt. Han börjar tala om poesi, och då någon nämner Kalidasa, infaller doktorn genast:

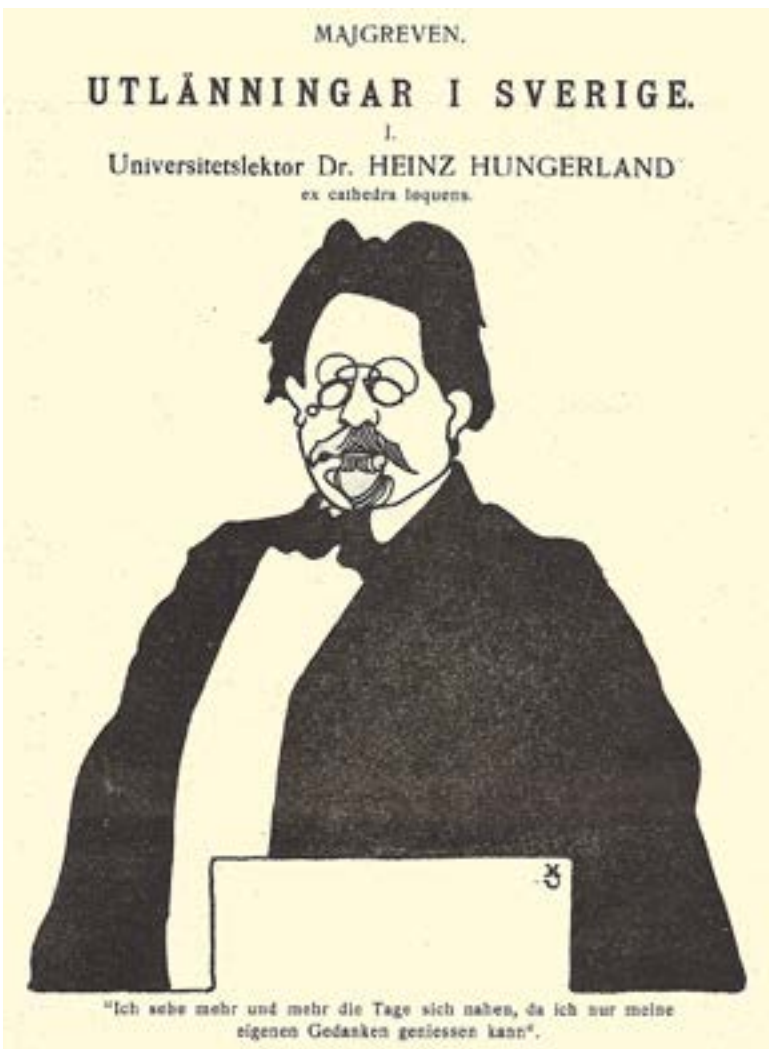
»Ach, von der Kalidasa reden! im Grunde imitiert sie immer mich!«⁸

”Doktor Fressenbergs” fullständiga riktiga namn var Heinrich Friedrich Wilhelm Hungerland, men han kallades Heinz. Han var född den 5 maj 1873 som son till en järnvägstekniker.⁹ Födelseorten var Bremen men han förefaller främst ha bott i Osnabrück innan han kom till Sverige. Därav troligen att Wägner betecknar honom som ”från Teutoburgerwald”. Denna berömda plats i tysk historia – skogen där germanhövdingen Arminius krossade tre romerska legioner – syntes inte bara passa väl ihop med Hungerlands stortyska chauvinism utan ligger även rent faktiskt strax söder om Osnabrück. Sina akademiska lagrar hade Hungerland dock skurit på ett flertal orter. Enligt de uppgifter som han rimligen själv lämnat till en tysk biografisk matrikel skall han ha idkat universitetsstudier i såväl Greifswald som Münster, Göttingen, London, Köpenhamn och Kiel! På sistnämnda ort hade han promoverats till filosofie doktor 1902.¹⁰

Hösten samma år måste Hungerland på något sätt ha fått vetskap om att lektoratet i tyska vid Lunds universitet höll på att bli ledigt. Redan på det sammanträde vid vilket Filosofiska fakultetens humanistiska sektion beviljade avsked åt postens tidigare innehavare, lektor Freund, noterades också en ”insänd skrivelse” från Hungerland om att få ”komma i åtanke” vid tjänsten återbesättande.¹¹ Som skrivelsen åtföljdes av ett välvilligt intyg från två professorer i

Lunds students uppvaktning vid trekungamötet i Malmö den 18 december 1914. Bildkälla: AF:s Arkiv.

Heinz Hungerland karikerad av Harald Sjövall i studenttidningen *Majgreven* 1907. Bildkälla: AF:s Arkiv.

för medicinare.¹² Allt såg alltså till en början bra ut för Hungerland i Lund, och hans ursprungligen tvååriga lektorsmandat förnyades på ett år 1904, på två år 1905 och på ytterligare ett år 1907. När Hungerland år 1908 åter önskade förlängning var det dock stopp; sektionen valde nu att i stället ge förordnandet till den ovannämnde Walter Karf.¹³

Enligt Akademiska Föreningens mångåriga arkivarie Ture Sjögren – vilken som ung student själv upplevde Hungerland – berodde dennes icke förnyade lektorat på att han blivit "en smula väl bohémisk i befattningen".¹⁴ Det är antagligen ett ytterst försiktigt sätt att beskriva tingens tillstånd. En mer osminkad beskrivning får man om man går till det protokoll där Humanistiska sektionen hade att avgiva utlåtande över det besvär Hungerland inlämnat till Kungl Maj:t. Sektionen förklarade, "utan

Kiel kan man tänka att sektionen var tämligen belåten med att på detta sätt få posten återbesatt utan att ens behöva utlysa den.

Hungerland verkar också ha tillträtt sin nya tjänst med höga ambitioner. Tittar man i universitetskatalogernas uppgifter om vilken undervisning de tre utländska lektorerna erbjöd kring denna tid så är Hungerland helt klart den som gav flest föreläsningar och kurser. Han föreläste över klassiska verk av Goethe och von Kleist men också över "den moderna tyska litteraturen i särskilda karaktärsbilder", anordnade översättningsövningar och gav kurser i bland annat undervisningsmetodik, konversation och i tyska

att inlåta sig på den form, under vilken Dr Hungerland funnit lämpligt att söka åt sig utverka ifrågavarande förmån" men i mycket klara ordalag, varför man inte gärna såg lektor Hungerland fortsatt knuten till lärosätet:

Dr Hungerlands uppträdande har mot slutet av tiden för hans anställning härstädes blivit allt mera aggressivt och anstötligt. I hans undervisning hava ingått sårande utfall mot vad de flesta svenska studenter akta högt och kärt. Mellan tyska och svenska förhållanden anställda jämförelser hava, i stället för att vara objektivt upplysande, slagit över

i onödiga förnärmelser. Om förmän, ämbetsbröder och studenter har han i det enskilda livet gång på gång använt hänsynslöst nedsättande uttryck och överhuvud i sin umgängelse anslagit en ton, ägnad att framkalla ovilja mot honom själv och – vad betänkligare är – hos oerfarna personer även mot det folk han tillhör. De ekonomiska svårigheter, på vilka han anspelar (skuldbörda, medförd från hemlandet och ökad genom ett obetänksamt levnadssätt under de första åren av hans vistelse i Sverige) har föranlett honom att indraga sina elever i osunda penningtransaktioner och därefter anlita utvägar, som sektionen ännu mindre kan jilla [sic!]. Det torde under sådana förhållanden synas naturligt, att sektionen icke vidtagit några åtgärder för att kvarhålla Dr Hungerland utöver den lagfästa tiden; likaledes, att den nu enhälligt avstyrker den jorda [sic!] ansökan.¹⁵

Ett gråare papper än så torde få lundaakademiker ha fått sitt avsked på!

Protokollet nämner Hungerlands ekonomiska bekymmer. Dessa blev förstas inte bättre under hans postlektoral tid som "Privatgelehrter". Utöver av ett allmänt utsvävande krogliv var dessa problem delvis resultatet av att den före detta lektorn hade en stor familj att försörja. Denna får dessutom sägas ha varit smått kosmopolitisk: Hungerlands hustru Nelly Mac Master Alexander var från Irland och makarna hade vigts i Köpenhamn 1903. De totalt sex barnen bar namn av så högst varierande bakgrund som Heinz, Eileen, Ossian, Harold, Erin och Siegfried.¹⁶ Med dessa bodde Hungerland i en stor våning vid Clemenstorget 12, där maten inte alltid med självklarhet stod på bordet. Det hela hindrade nu inte familjeförsörjaren själv att fortsatt synas i det lundsensiska krogvimmel. Tvärtom skall han, enligt Frank Heller,

där ogenerat ha låtit det allmänna smörgåsbordets överflöd försvinna ned i särskilt fordrade fickor för att bära hem till familjen.¹⁷

Det var nu ingalunda så att Hungerland utan akademisk tjänst ägnade sig åt att göra ingenting. Tvärtom: Frank Heller har vittnat om att Hungerlands "arbetsförmåga var enorm men liksom aldrig medförde några andra resultat än dikter och skulder".¹⁸ Även dikterna var dock ett försök att minska skulderna i det att Hungerland ivrigt sökte få in dessa i olika tidningar mot honorar. Hans möjligheter att i Sverige försörja sig som diktare torde dock avsevärt ha hämmats av det faktum att han genomgående synes ha skrivit på tyska.¹⁹ Berömd är hur som helst historien om hur Hungerland omkring år 1907, genom att spela ut en på resa stadd chefredaktör och en osäker vakthavande på redaktionen mot varandra, inte bara lyckades lura på *Lunds Dagblad* en fem spalter lång tysk dikt med anledning av den åldrige Oscar II:s tillfälligt förbättrade hälsotillstånd, utan även kvittera ut ett arvode på för dåtiden oerhörda 100 kronor.²⁰

Bättre lycka tycks Hungerland ha haft som författare av vetenskapliga fackpressartiklar och läroböcker. Hans produktion för svensk marknad upptager 33 titlar i biblioteksdatan Libris, och särskilt hans läroböcker riktade till svenska studenter synes ha haft

Ännu en Hungerland-karikatur signerad Harald Sjövall; denna anspelande på Hungerlands famösa Oscar II-dikt i *Lunds Dagblad*. Bildkälla: AF:s arkiv.

god åtgång. Vissa av dem fortsatte att komma ut i nya upplagor, reviderade av en Carl S R Collin, ända in på 1930-talet – alltså långt efter att Hungerland själv lämnat Sverige. Även kritiken synes ha tagit emot dessa alster rätt nådigt. Om Hungerlands kommenterade utgåva av *Skriftliga uppgifter för tentamina i tyska språket vid Lunds universitet 1904–1914* skrev exempelvis *Pedagogisk tidskrift* att "[k]ommentaren är verkligen god. Utgivaren har lagt sig vinn om att påpeka saker, som svenskar i gemen taga fel på, särskilt beträffande *synonymer*, och ger nyttiga vinkar angående ett och annat [...]".²¹

En av Hungerlands viktigaste inkomstkällor torde dock ha varit det rena och skära viggandet från personer i den egna umgängeskretsen. Också om detta finns många historier av vilka en kan vara nog så betecknande:

Han [Hungerland] hade bett en bekant att låna sig tjugu kronor, men vederbörande hade bara tio, vilka han gav honom. Efter någon tid ansåg långgivaren ögonblicket vara inne för en återbetalning och krävde doktorn. Men på sin mest sonora och rungande svenska förklarade denne, att de voro kvitt:

— Jag bad dig låna mig tjougu kronor, dou gav mig tio. Dou lourade mig på tio kronor. Nou lourar jag dig på tio. Vi äro kvitt!"²²

Även Hungerland själv blev dock lurad emellanåt. Docenten i slaviska språk, Sigurd Agrell, hade under en resa i Tyskland låtit skicka ett vykort till Hungerland. Över tre oläsliga, till synes tyska, namnteckningar stod där: "Heil Dir, Du führender Geist, der osnabrücker Dichterschule". Det fiktiva berömmet gjorde självfallet Hungerland mer självuppfyllt än vanligt och han förevisade flitigt sitt erhållna kort. När Agrell slutligen berättade sanningen, säger Ture Sjögren, "då lär den store germanen ha hotat med hela tyska krigsmakten..."²³

Hungerlands lundaår tog slut med krigsutbrottet. Rimligen manad av fosterländska känslor återvände han till Tyskland. Frågan är om han som i Lund så gärna hotat med den tyska armén själv gick i aktiv krigstjänst? Jag har inte kunnat finna några säkra uppgifter härom men tillåter mig att tvivla: den starkt överviktiga 41-åringen var näppeligen

frontsoldatsmaterial. Att även dåtida lundensare tvivlade på Hungerlands mer konkreta krigsinsatser speglas väl i en notis i den lokala avisan *Folkets Tidning* 1915. Efter att först helt objektivt ha meddelat att Hungerlands forne kollega som lektor i franska, Camille Polack, såsom kompanichef vid fronten sårats i vänster arm, fortsätter tidningen med följande mer spefulla formuleringar:

*F. lektorn i tyska vid universitetet H. Hungerland, som enligt en uppgift varit vid fronten och blivit sårad i ena benet, enligt en annan uppgift fått huvudet bortskjutet, befinner sig i Osnabrück, där han diktar patriotiska stridssånger. Enligt vad som framgår av en oss tillsänd fotografi är huvudet fullkomligt oskadat, åtminstone till det yttre. Benen äro icke å foton synliga.*²⁴

Att Hungerland verkligen ägnade sig åt att dikta "patriotiska stridssånger" kan däremot med full säkerhet beläggas. Resultatet härav manifesterades nämligen redan samma år i form av volymen *Siegrunen – Kriegsgesänge aus Deutschlands grösster Zeit 1914–15*, en drygt 150-sidig antologi med elegant frakturtypografi men där papperskvaliteten ändå skvallrar om ransoneringstider. Formellt stod Hungerland (tillsammans med en Konrad Köhler) endast som utgivare av boken, men man behöver inte bläddra många sidor in i den för att finna att den ene utgivaren i urvalet varit generös mot alster av egen penna: redan de tre första dikterna "Weckruf", "Germania auf der Wacht" och "An Wilhelm Panzerfaust" är signerade Hungerland. Den mellersta av dikterna uppgives intressant nog vara skriven redan under Lundatiden och är försedd med anmärkningen "Vorahnung" (föraning). Hungerlands namn återkommer sedan insprängt här och där bland de flera hundra martialiska och heroiska poemen, merparten skrivna av skaldar vars namn i dag torde vara tämligen bortglömda även i Tyskland. Till de få mer namnkunniga undantagen hör Hermann Sudermann respektive Hermann Hesse vilka bidragit med en dikt var.²⁵ Den senares lilla alster, "Auf ein Soldatengrab" är dock en av antologins minst bombastisk dikter.

Hungerland har också författat antologins förord vars inledande meningar ger en god bild av hur han såg på kriget som en "Kulturkampf":

Heinz Hungerlands och Konrad Köhlers patriotiska diktsamling *Siegrunen*. Bildkälla: privat ägo.

uppmaning att sälja dem till hans "kära studenter" i Lund! När de inte gick åt i den takt antologiredaktören hoppats på började han skicka kravbrev. Till slut returnerade fröken Ingrid hela lådan.²⁷

Efter kriget återfinner vi Hungerland i den gamla hemorten Osnabrück. Här gav han bland annat feriekurser i tyska för svenskar, för vilka han annonserade i *Pedagogisk tidskrift* med uppgiften att han själv "i Sverige fått de vackraste vitsord"!²⁸ Som tysk i Tyskland är det dock kanske naturligt att han nu inte längre i första hand verkade som språklärare. I stället tycks det ha varit folklivsforskningen han nu ägnade sitt intresse (redan i Lund hade han varit medlem i Etnologiska föreningen²⁹).

Sålunda ledde han "das Archivs

*Der Kaiser rief! Wie ein Mann stand das deutsche Volk auf [...], entsetzt über die Tiefe der Würdelosigkeit und Unkultur bei seinen Gegner, getragen von dem erhebenden Bewusstsein sowohl einer gerechten Sache als auch der ganzen Welt zu dienen (Kejsaren ropade! Som en man stod det tyska folket upp [...], upprört över djupet av dess motståndares skymflighet och okultur, buret av det stigande medvetandet om såväl en rättfärdig sak som att tjäna hela världen).*²⁶

Enligt Frank Heller skall Hungerland ha skickat 100 exemplar av sin och Köhlers bok till den då välkända servitrisen Ingrid Persdotter på Grand Hotel med

für Volkskunde des Osnabrücker Landes" (Osnabrücks folklivsarkiv), men hade också i samarbete med en kristen organisation varit med och byggt upp en lokal folkhögskoleutbildning. Men Hungerland nöjde sig nu inte med detta: redan 1919 ansatte han också det lokala museet i Osnabrück med förslag till förändringar. Hungerland, som i Sverige alltid framhållit Tyskland som överlägset, pläderade nu här i sitt hemland för en svensk förebild! Museet i Osnabrück, menade han, borde omgestaltas efter förebild från Kulturen i Lund, där Hungerland också sade sig ha arbetat som assistent till Georg Karlin. Museet förhöll sig kallsinnigt denna gång och så även när Hungerland åter tog kontakt 1928. Nu var hans ärende mer

konkret och personligt: han sökte anställning. Utöver att det av själva brevet framgick att den sökande var skuldsatt och (enligt egen utsaga oskyldigt) indragen i processer så kan man även i övrigt ana att museets styrelse visste var den hade sin pappenheimare i det att den avlog förfrågan med motiveringen "würde Heinz Hungerland Direktor, dann bliebe vielleicht nicht viel im Laden" (bleve Heinz Hungerland chef skulle måhända inte så mycket bli kvar i förråden).³⁰

Var stod den i Lund så stortyske Hungerland ideologiskt i Weimarrepublikens Tyskland? I den biografiska matrikel från 1922 som har refererats några gånger ovan finns bland annat uppgiften att han vid denna tid skall ha varit medlem i något kallat "Thuleb[un]d".³¹ Även om efterledet inte stämmer skulle detta möjligen kunna vara identiskt med Thule-Gesellschaft, en höger-antisemitisk organisation med ordenssällskapsliknande drag, bildad i Bayern strax före krigsslutet. Thule-Gesellschaft skulle med tiden få personkopplingar till det nybildade nazistpartiet och använde redan före detta hakkorset som sin symbol. Hungerlands eventuella koppling dit skulle i så fall kunna förklara att denne 1920 bidrog med en artikel till en bok betitlad *Der Sinn der Hakenkreutz*.³²

Thule-Gesellschaft upplöstes i praktiken redan 1925. Hungerlands exakta kopplingar till de nya makthavarna efter 1933 är inte i detalj kartlagda, men Frank Heller-kännaren Pär Henning som ägnat en artikel åt Hungerland konstaterar att "han förekommer i NSDAP:s akter".³³

Åtminstone en gång under mellankrigstiden skall Hungerland ha gjort ett återbesök i Sverige. Det är åter Frank Heller som har skildrat det hela och därvid vittnat om att den frodige doktorn nu hade magrat påtagligt. Påpekandet bemöttes av Hungerland med orden "ack min vän, hyr vill dy att man skall se yt, när man har förlorat ett världskrig?"³⁴

Hur Hungerland såg ut efter att ha förlorat inte bara ett utan två vet vi inte, däremot att han dog bara ett år efter det andra världskrigets slut, den 7 juni 1946 i Osnabrück.³⁵ Huruvida det finns någon ännu bevarad "Soldatengrab" över honom där man till hans minne skulle kunna deklamera Hermann Hesses dikt är undertecknad obekant.

Fredrik Tersmeden
Arkivarie vid universitetsarkivet

FOTNOTER

1. *Lunds universitets årsberättelse 1914–1915* (Lund 1915), s 5.
2. Ibid.
3. a.a., s 6.
4. a.a., s 5. En jämförelse av de statistiska uppgifterna i *Lunds Kungl. Universitets katalog* under krigsåren ger vid handen att studentantalet sjönk från 1 284 till 1 124 personer mellan vår- och höstterminerna 1914, alltså en minskning med drygt 12 %. Därefter steg studentantalet åter sakta men först vårterminen 1918 var det åter uppe i samma nivå som före kriget.
5. a.a., s 15.
6. Frank Heller: *På detta tidens smala näs* (Stockholm 1940), s 157.
7. Thorild Dahlgren: "Anteckningar från studentår 1907–1918" i Gerhard Bendz (red): *Under Lundagårdskronor – Tredje samlingen* (Lund 1955), s 253.
8. Harald Wägner: "Decemberkvällen – Ett kapitel ur Tuas historia" i *Majgreven* 1908; novellen ingår också, i lätt bearbetat skick, som en del av Wägners roman *I templets skugga* (Stockholm 1910). Kalidasa var en forindisk dramatiker på 400-talet e Kr vilken betecknats som "sanskritlitteraturens Shakespeare".
9. Grundläggande biografiska data om Hungerland kommer främst från Herrmann A.L. Degener (red): *Wer ist's? – Unsere Zeitgenossen* (Leipzig 1922), s 704 samt Pär Henning: "Heinz Hungerland – En urgerman" i densamme (red): *Frank Heller och Lund* (Malmö 2009), s 139ff.
10. Artikelförfattaren har trots ivriga eftersökningar inte lyckats finna någon uppgift om avhandlingens titel eller ens inom vilket ämne den framlades. I beaktande av Hungerlands verksamhet i Tyskland efter kriget kan man tänka sig att ämnet varit folkklivsforskning eller någon därtill angränsande disciplin.
11. Lunds universitetsarkiv: Filosofiska fakultetens arkiv 1666–1956, vol A 1 A:75 (Fakultetens protokoll 1902–1903); humanistiska sektionens protokoll 1902-09-25 § 24–25.
12. Exempler ur *Lunds Kungl. Universitets katalog*, vt och ht 1903 resp vt 1904.
13. *Lunds universitets årsberättelse* för 1904–1905 (s 6), 1907–08 (s 10) och 1908–1909 (s 7). Det är värt att notera att samtidigt som Hungerland för sista gången fick sitt mandat förlängt med endast ett år så fick hans kollega i engelska sitt förlängt med tre. Man kan redan här ana att sektionen hade sina dubier om Hungerlands lämplighet.
14. Ture Sjögren: *10-tals student* (Akademiska Föreningens årsbok 1993; Lund 1994), s 36.
15. Lunds universitetsarkiv: Filosofiska fakultetens arkiv 1666–1956, vol A 1 A:81 (Fakultetens protokoll 1908–1909); humanistiska sektionens protokoll 1908-10-10 § 23, bilaga 11.
16. Degener 1922, s 704.
17. Heller 2009, s 133.
18. a.a., s 135.
19. Se text hans "Drei Lieder" i *Majgreven* 1907, s 8.
20. Historien finns, med olika variationer i detaljerna, återgiven på många ställen, utförligast i Sölve Ossiannilsson: *Lundahistorier* (Lund 1946), s 85–90. Se vidare text Heller 1940, s 157f och Sjögren 1994, s 37. Henning 2009, s 140, säger sig inte ha kunnat finna någon sådan dikt i *Lunds Dagblad*. Kanske blev den i praktiken aldrig publicerad. Att själva historien var känd redan i det samtida Lund vitsordas dock av en samtida karikatyrteckning som tydligt anspelar härpå.
21. *Pedagogisk tidskrift* 1915 (Uppsala 1915), s 306.
22. Heller 1940, s 157.
23. Sjögren 1994, s 37.
24. *Folkets Tidning* 1915-01-05.
25. Heinz Hungerland & Konrad Köhler (utg): *Siegrunen – Kriegesgesänge aus Deutschlands grösster Zeit 1914–15* (Hannover 1915), s 21 resp 116.
26. Hungerland & Köhler 1915, s V (författarens översättning).
27. Frank Heller: "En urgerman" i Pär Henning (red): *Frank Heller och Lund* (Malmö 2009), s 135; ursprungligen publicerad i *Söndagsnisse-Strix* julnummer 1945. Rörande Ingrid Persdotter, se Fredrik Tersmedens artikel om henne i Patrick Meurling (red): *Veckans lundensare* (Lund 1999), s 57f.
28. *Pedagogisk tidskrift* 1923 (Uppsala 1923), s 136.
29. Henning 2009, s 142.
30. Thorsten Heese: "... ein eigenes Local für Kunst und Alterthum" – *Die Institutionalisierung des Sammelns am Bspie der Osnabrücker Museumsgeschichte* (doktorsavhandling vid Martin-Luther-Universität, Halle-Wittenberg, 2002), s 111f, särskilt not 523. Uppgiften att Hungerland under lundatiden skulle ha varit engagerad vid Kulturen finns även i Degener 1922. Författaren har skickat en förfrågan till Kulturen för att om möjligt få denna uppgift bekräftad men har vid denna artikels pressläggning ännu inte hunnit erhålla svar.
31. Degener 1922, s 704.
32. Martina Dürkop: *Das Archiv für Religionswissenschaft in den Jahren 1919 bis 1939 – Dargestellt auf der Grundlage des Briefwechsels zwischen Otto Weinreich und Martin P:n Nilsson* (Berlin 2009), s 157, not 217.
33. Henning 2009, s 142.
34. Heller 2009, s 135f.
35. Exakt dödsdatum från Heinrich Placke: *Die Chiffren des Utopischen – zum literarischen Gehalt der politischen 50er-Jahre-Romane Remarques* (Göttingen 2004); Henning 2009 anger endast året.